II ГОДИНА. № 14 10 Мартъ 1887.

МЕДИЦИНСКО СПИСАНИЕ

ИЗДАВА

ВАРНЕНСКОТО МЕДИЦИНСКО ДРУЖЕСТВО.

Излиза на 1, 10 и 20 число сѣки мѣсецъ.

ЦѢНАТА ЗА ГОДИНА
Въ България 8 лева
Въ странство 8½ „ златни

ПОДПИСКИ СЕ ПРИЕМАТЪ
въ редакцията на
«Медицинско Списание», Варна.

СЪДЪРЖАНИЕ: *Холерата спорѣдъ най нова точка на зрѣнието. — За въздуха и неговото значение. — Училищна шиена. — Опасностить на кафето. — Обявление. —*

Холерата спорѣдъ най нова точка на зрѣнието.

отъ

Санитарния съвѣтникъ Д-ръ Р. Кохъ.

(Преведено отъ нѣмски отъ Д-ръ А. Головина).

Като се води отъ мисъльта за опустошителнитѣ дѣйствия на холерата, автора намира необходимо да се распространяватъ свѣденията за тъзи болѣсть помежду по голѣмата часть на населението за да знае, до колко е възможно, всѣкий, каква болѣсть е холерата и какви мѣрки сѫ полезни противъ нея, за да не се повтарятъ онѣзи диви сцени, които се срѣщнахѫ миналата година въ Италия и Испания при избухването на холерата.

(Бѣлѣжка отъ преводача).

Описанието на болѣстьта.

I.

Въ отдѣлни случаи.

Единъ боленъ отъ холера представлява почти сѫщата картина, както единъ человѣкъ който е боленъ отъ силна диарея и повръщание, и автора, който е видѣлъ и е цѣрилъ многобройни болки отъ холера, не може да каже че такъвъ единъ боленъ възбужда особенъ ужасъ. Въ всѣкий случай тѣ сж не до толкова страшни отъ колкото болнитѣ отъ variola (баба шарка) както ний докторитѣ сме имали често случай да видимъ преди пресаждането което стана законъ. Най главнитѣ явления на холерата, както въ обикновенната диарея съ повръщание, която ний виждаме всѣко лѣто отъ време на време у възрастнитѣ, отъ ядение на незрѣли плодове и отъ настинка, но още по често можемъ да наблюдаваме отъ лошото питание, сж, тукъ както и тамъ, повръщание и диарея. Ний наричаме послѣднята болѣсть, т. е. мѣстния gastroenteritis пакъ холера, но й казваме наша холера, cholera nostras, или cholera europea, infantum (т. е. европейска холера, холера на дѣцата) въ разлика отъ истинската холера, *която се распространява епидемически* и се нарича азиатска или индѣйска или епидемическа холера (cholera asiatica, indica, epidemica). Легки случаи на холерата приличатъ на нѣкои случаи на простата gastro enteritis (диарея съ повръщание) но въ най многото случаи истинската холера излѣзва съ повече сила и злокачественность отъ колкото втората болѣсть. Въ холерата болѣзненнитѣ явления достигатъ скоро до угрожающа височина, тя сваля хората по нѣкога средъ пжтя, не щади никакъвъ възрастъ и никакво тѣлосложение и убива въ средно число половината отъ всичкитѣ хора, които се разболѣватъ, когато отъ обикновенната диарея съ повръщание възрастнитѣ хора почти никога не умиратъ, а отъ малкитѣ дѣца умиратъ най много онѣзи, които не сж достигнали до 15 мѣ-

сеченъ възрастъ. И ако отъ послѣднитѣ въ топлитѣ лѣтни мѣсеци много се разболѣватъ едновременно и едно голѣмо количество умира, то тъзи болѣсть не се никога прихваща както холерата, която въ всѣкакви времена на годината се распространява епидемически и по нѣкога измиратъ отъ ней цѣли фамилии и цѣли къщи. Рѣшението, да ли въ дадения случай има просто gastro-enteritis, или истинска холера въ легка форма, — единъ въпросъ отъ голѣмо значение — по преди се въртеше въкругъ това обстоятелство, имаше ли въ сѫщото време тамъ холера въ мѣстото, гдѣто живѣеше болния, или не. Ако холера тамъ нѣмаше, то разболѣванието трѣбваше да се глѣда като проста gastro-enteritis, въ противенъ случай то бѣше подозирано като холера. Въ настоящe време въ присѫтствието на холернитѣ гѫби въ испражненията на болнитѣ ика единъ вѣренъ знакъ за разлика помежду двѣтѣ болѣсти и това е едно скѫпо обогатяване на нашето знание, защото скорото распознаване на единъ холеренъ случай въ едно мѣсто до тогава свободно отъ холера е отъ голѣмо значение за потѫпкването на епидемическото распростране на заразата, както ще го видимъ. Въ разболѣванието отъ холерата се различаватъ три стѫпала, именно: 1) предвѣстницитѣ; 2) собственно настѫпването на холерата и 3) послѣдующитѣ болѣсти. Предвѣстницитѣ се състоятъ въ нѣмание на апетитъ, лошъ вкусъ въ устата, отвращение отъ всѣкакво ястие, запушване попремѣнно съ диарея, давление въ областьта на стомаха, оригване и борборигми въ долнята часть на корема. Къмъ това се присъединява безпокойство, човѣкъ не може да спи и се усѣща като разбитъ. Това състояние може да се продължава отъ единъ часъ до нѣколко дни. Болния едвамъ се влачи и скоро се уморява въ своитѣ занятия. Отъ горнитѣ явления по нѣкога не се забѣлѣжва освѣнъ диарея при която болѣстьта се развива съвършенно. Въ нѣкои случаи липсва и тя и непосредствено влизатъ на сцената най силнитѣ знакове. Собственно припадъка на холерата се изражава по слѣдующий начинъ: много бързо се появяватъ обилни измѣнения на червата, отъ началото още

жълти, съ обикновенна миризма на испражненията на червата, сетнѣ все безцвѣтни и безъ миризма, смѣсени съ едно нѣщо което прилича на вода въ която се е варилъ оризъ. При това на болния му е много лошо, той почва да повръща, но преди остатъци отъ ястие, сетнѣ една безцвѣтна, малко желта или зелена жидкость. Въ сѫщото време той осѣща едно голѣмо безпокойство и силна жажда. Пулса се бие твърдѣ често, но става все по слабъ и по слабъ, тъй щото скоро едвамъ се осѣща. Къмъ това се появяватъ още силни болки въ краката и въ рѫцѣтѣ. Края на носа, както и рѫцѣтѣ и краката скоро ставатъ съвсѣмъ студени, а между това болния усѣща страшна жега. Кожата, особно на ноктитѣ, на устнитѣ и около очитѣ става синя и на всѣкъдѣ увиснала, тъй щото ако я подигнешъ между два пръста, тя дълго време си остава тъй и само легка-по-легка се расправя. Испражнението на пикоча се прекратява съвсѣмъ. Най сетнѣ пулса на рѫката не се осѣща съвсѣмъ. Гласа на болния става беззвученъ и тихъ. По късно се прекратяватъ съвършенно испражненията както на горѣ, тъй и на долу. Болния, който до тогава съ нетърпѣние се хвърляше на всичкитѣ страни и високо се оплакваше върху силни болки става миренъ и загубва съзнанието си. Неговата кожа става студена като ледъ, очитѣ дълбоко впаднати и до половина открити, дишанието неравно, и полегка настжпва смъртьта. А въ други случаи безпокойство, болкитѣ и честитѣ испражнения се продължаватъ до свършване на живота. Единъ подобенъ припадъкъ се продължава нѣколко часа до единъ день, рѣдко по дълго. Ако го преодолѣе, болния става поспокоенъ, изражението на лицето му се оживлява, неговото дишане става отново спокойно и равномѣрно, испражненията ставатъ все по рѣдки и постепенно се боядисватъ отново въ желтъ цвѣтъ, кожата се стоплюва, или даже става горѣща, лицето малко се зачервява. Най сетнѣ се появява единъ топълъ, освѣжающъ потъ. Болния заспива и се пробужда по ягкъ. Като особно важенъ знакъ за подобрението се явява възможността на испражнението на пикоча. Малко по малко се намалява и жаж-

дата, апетита се възобновлява, испражненията стават по гѣсти и получаватъ нормална миризма и слѣдъ нѣколко деня болния се осѣща отново здравъ. Но твърдѣ често оздравяването се замедлява и отново се прекѫсва съ явления на треска и глухота, които вслѣдствие на това, че приличатъ на явленията на тифусъ дадохѫ на този родъ холера названието *choleratyphoid.* Язика покритъ съ бѣлъ налезъ става сухъ, настѫпва голѣмо обезсиление и двѣ трети отъ такива болни умиратъ, а останалитѣ оздравяватъ слѣдъ като се появи сънь и потъ.

Ако единъ умрѣлъ отъ холера се отвори, то най главнитѣ болѣзненни измѣнения на тѣлото се намиратъ въ тънкитѣ черва, слизистата цила на които и гландитѣ сѫ подути, червени и често съ кървави лекета (ecchymoses), едно състояние, което може да се нарече едно силно възпаление на червата. Събрани на тъзи цила, и вмъкнати въ нея, намѣрихѫ, не отдавна, въ всичкитѣ изслѣдвани холерни трупове при силно увеличение на микроскопа единъ видъ малки гѫби, въ безчисленно количество, които споредъ искривената имъ форма, получиха отъ професора Кохъ, който ги откри пьрвъ, названието *Komma-Bacillus* т. е. бацилла въ видъ на запятая, такава бактерия, която никъдѣ другадѣ не се намира. Червата сѫ напълнени съ една жидкость, която прилича на оризова вода и това даже въ такива случаи когато при много бърза смьрть при живота не е имало даже и диарея. Измѣненията въ другитѣ части на тѣлото нѣматъ нищо характеристическо. Кръвьта е бѣдна съ вода, гъста, всичкитѣ ткани сѫ сухи и праздни отъ кръвь. Бѫбрецитѣ се намиратъ често въ измѣнено състояние както въ Брайтовата болѣсть, а далака подутъ. Болѣзненнитѣ явления, както и резултатитѣ на вскритието даватъ да се разбере, че болѣстьта излиза отъ червата, но че причината на силното възпаление на червата е запятайната бацилла. Вслѣдствие на това възпаление на червата голѣмо количество вода транспирира отъ кръвьта въ червата, съ което се обяснява гъстотата на кръвьта и сухостьта на всичкитѣ ткани. А послѣдното отъ своя страна предизвиква голѣма жажда, овѣхняване на кожата, впадването

на лицето и на очитѣ и прекратяване отдѣляне на пикочьта. А измѣнената кръвь лошо питае мозъка и за това този послѣдния предизвиква конвулсии. Сгъстяването на кръвьта обаче привожда къмъ замедлявание на кръвообращението и най сетнѣ къмъ едно съвършенно прекратяване на това послѣднето и най послѣ произлиза смьрть. *(Слѣдва.)*

За въздуха и неговото значение.

По игиената на Эрисмана,

(Продължение отъ № 14).

По горѣ казахме, че въздуха има сѫществено значение за нашия организмъ, тъй както и за животнитѣ и растенията. Безъ въздухъ нѣма дѫхание, нѣма слѣдователно и животъ. Въздуха е необходимъ за химическитѣ процесси, които ставатъ въ нашето тѣло при размѣна на веществата, безъ кислорода на въздуха е невъзможно обработване на храната и обрьщанието ѝ въ кръвь. Слѣдователно кислорода може да прониква въ нашето тѣло презъ различни пѫтища: чрезъ бѣлитѣ дробове и отчасти чрезъ кожата при дѫханието и чрезъ пищеварителнитѣ пѫтища. Кислорода при дѫханието влиза въ кръвьта чрезъ бѣлитѣ дробове, отъ тамъ той по кръвоноснитѣ сѫдини обикаля всичкитѣ тъкани на тѣлото ни и имъ отдава своя кислородъ, а кръвьта вмѣсто него получава отъ тѣхъ вѫглекиселината, която се образува при дѣятелностьта на тъканитѣ; и въ нашето тѣло при срѣщанието му съ кислорода произлиза единъ видъ горѣние, въ резултата на което се образува вѫглекиселина. При възвращанието на кръвьта тъзи вѫглекиселина излиза изъ нашето тѣло чрезъ бѣлитѣ дробове. И така, благодарение на дѫханието, въ нашето тѣло постѫпва кислородъ, а излиза изъ тѣлото ни вѫглекиселината, която е вредна; ако би по тъзи или онъзи причина диханието да стане слабо, недостатъчно, тогава нашето тѣло страда двойно, отъ недостатъкъ на кислорода и отъ излишна вѫглекиселина, която постоянно се образува, но не може

всичката да излѣзе, слѣдователно количеството ѝ постепенно се увеличава; въ такива случаи настѫпва отровяне.

Въздуха, който ний дишаме, никога не бива чистъ, но въ него винаги се намира размѣсенъ прахъ; този прахъ го има не само въ въздуха надъ насѣленитѣ мѣста, но и въ такива мѣста, гдѣто нито хора, нито животни живѣятъ; този прахъ е или отъ земята надъ това мѣсто или пъкъ чрезъ движението на въздуха е занесенъ отъ далечни мѣста. За да се увѣримъ, че дѣйствително въ въздуха има прахъ и въ доста голѣмо количество, стига въ тъмна нѣкоя стая малко да отворимъ вратата, или да направимъ нѣкоя малка дупка и да пустнемъ слънчевитѣ лѫчи, тогава ще видимъ, че въ въздуха се движатъ безбройно количество мънички частички. Този прахъ може да бѫде твърдѣ вреденъ за нашето тѣло, това зависи отъ какво състои той. Отъ този прахъ въздуха се доста добрѣ очиства въ време на дъждъ, снѣгъ или роса. Този прахъ може да се състои отъ най различни вещества отъ органическото и неорганическо царство: прьсть, пѣсъкъ, варь, желѣзо, крушумъ, вѫглища, парчета вълна, памукъ, косми и даже цѣли нисши организми. При дѫханието такъвъ въздухъ, съ него наедно влиза въ нашето тѣло и праха, който се намира въ него; нѣкои отъ тѣхъ не произвождатъ никакво дѣйствие на нашето тѣло, други пѫкъ дѣйствуватъ по причина на химическия си съставъ. Че този прахъ, дѣйствително влиза въ нашето тѣло вижда се по слѣдующето: Мнозина отъ насъ, които сѫ си лѣгали, безъ да огасятъ въ стаята си лампата, а само сѫ намалявали свѣтлината, вѣроятно сѫ се събуждали и при закашлянието сѫ плюли черни храчки или пъбъ при чистение носа сѫ забѣлѣжвали черна материя; това сѫщото се забѣлѣзва и тамъ гдѣто собитѣ пушатъ. Тѣзи частици отъ вѫглища и др. влизатъ чакъ въ бѣлия дробъ и тамъ се отлагатъ. Когато количеството на праха не е голѣмо, тогава нашето тѣло може твърдѣ лесно да се бори съ това зло, чрезъ кихането и кашлянието човѣкъ твърдѣ лесно изхвърля назадъ тѣзи вещества. Сѫществуватъ различни производства, които влекѫтъ подирѣ си образуване голѣмо количество прахъ.

Сукненитѣ и платненитѣ фабрики, обработванието на различни метали, правение въглища, всичкото това влѣче слѣдъ себе си образуване на прахъ, който се вдишва наедно съ въздуха. Най честитѣ болѣсти, които се срѣщатъ при различнитѣ производства сж: болѣсти на дихателнитѣ пѫтища, отровяване съ разни металически ядове, като: крушумъ, мѣдь, арсеникъ, фосфоръ (при правение кибритъ). По насъ трѣбва да се случватъ отроявания при обработване тютюня.

Освѣнъ това въздуха може да бѫде носитель на различни нисши организми (невидими съ просто око) които произвеждатъ заразителнитѣ (прилѣпчивитѣ) и епидемически[1]) болѣсти; такива болѣсти сѫ различнитѣ видове тежка болѣсть, нѣкои болѣсти на бѣлитѣ дробове, (охтика напр.), гърлоболие (дифтерия), брусница, холера и много други.

Фабрикитѣ за приготвение различни предмѣти необходими въ частния животъ, напр. газъ, кибритъ, захаръ, стъкла и др. а сѫщо и различни химически вещества, твърдѣ много развалятъ окржжающия въздухъ, но врьхъ това нѣма защо да се спираме, тъй като у насъ не сѫществуватъ подобни фабрики. Сѫществующитѣ у насъ даже всрѣдъ самитѣ градове *табахни*, развалятъ доста силно въздуха наоколо и освѣнъ това като се намиратъ всрѣдъ градоветѣ, тѣ развалятъ водата, която по своя пѫть тоже доста много разваля и по нататъкъ въздуха.

У насъ при всичко, че сѫществуватъ правила, които забраняватъ да се не продаватъ въобще стари дрѣхи, и въ частность дрѣхи отъ хора, умрѣли отъ разни прилѣпчиви болѣсти, при все това у насъ всрѣдъ населенитѣ части на градищата сѫществуватъ цѣли тъй наречени *битъ пазари*, въ които освѣнъ другитѣ принадлѣжности се продаватъ стари дрѣхи. Надзора надъ тѣзи продавачи е твърдѣ слабъ, или съвсѣмъ нѣма никакъвъ надзоръ. Тъй като такива дрѣхи сѫ принадлѣжали обикновенно на бѣдни хора, които не обрьщатъ внимание на чистотата, за това тѣ бивать оцапани, опрашени, освѣнъ това

[1]) Епидемическа се нарича онъзи болѣсть, когато отъ нея заболѣватъ мнозина хора отъ веднаждъ.

тѣ могжтъ да съдържатъ зародиши на различни прилѣпчиви болѣсти. За това такива битъ пазари винаги служатъ като огнище на такива болѣсти. Такива битъ пазари трѣбва да се махватъ отъ населенитѣ мѣста и да се оставятъ само на крайщата [1]).

Салхантѣ могжтъ твърдѣ често да развалятъ въздуха по причина на тѣхното лошо устройство; различнитѣ нечистотии кръвь, пикочъ, испражнения, парчета отъ животнитѣ, всичкото това като си остава на мѣстото, гние и разваля въздуха. За това отъ една добра салхана се изисква щото тѣзи нечистоти своеврѣменно да бжджтъ премахнати. Не е за чудение, у насъ по улицитѣ срѣдъ градоветѣ да видите умрѣли кокошки, мишки, котки, кучета. Това е едно твърдѣ прискърбно явление; до тогава, догдѣ ний самитѣ не се убѣдимъ, че гниението на различнитѣ лешове по улицитѣ вреди, не само на нашитѣ комшии, но и на самитѣ насъ, до тогава ни една санитарна полиция съ най голѣмъ персоналъ не ще може нищо да направи; догдѣто на населението липсватъ най първитѣ здравословни понятия за увардване нашето здравие, и уважение къмъ желанието на нашитѣ съсѣди да бѣджтъ здрави, до тогава и най голѣмото наказание мѣчно може да достигне цѣльта си. Тъй сѫщо могжтъ да заразяватъ въздуха и да служатъ за разпространение на разни прилѣпчиви болѣсти между добитъка и хората лешоветѣ на животни, умрѣли отъ разни прилѣпчиви болѣсти — чума у рогатия добитъкъ, лоши пъпки (сибирска язва) и много други. Лешоветѣ на такива животни непремѣнно трѣбва да се заравятъ дълбоко, безъ да се одиржтъ или да се оставя отъ тѣхъ каквато и да е часть; желанието да се възползува нѣкой отъ кожата или друга нѣкоя часть, е влѣкло подирѣ си най горчиви сетнини: измиралъ е добитъка на цѣли

---

[1]) Освѣнъ това вѣтхитѣ дрѣхи, които се продаватъ по битъ-пазаритѣ трѣба да са дезинфектирани, и за тая цѣль трѣба да иматъ печатъ отъ градско-общинскитѣ управления, които да удостовѣрява че сж дезинфектирани.

Ред.

села, като въ сѫщото време и самия виновникъ е бивалъ наказанъ. *Сльдви.*

Училищна хигиена.

Влиянието на училището върху здравието на дѣцата.

I.

Училището.

(Продължение отъ № 13).

Поставката на училището. — Въобще по селата училищното здание заема само една часть отъ пространството което е отрѣдено за тая цѣль. Въ това мѣсто архитекта има възможность, да избере най добрата поставка на училището, да му даде най благоприятното направление. Рѣшението на задачата е доста лесно, когато се съобразяватъ спорѣдъ нуждитѣ на всѣка една мѣстность, само тогава би се явили мѫчнотии, когато се иска да се приспособи обща еднообразна мѣрка. Удобнаната поставка не може да се опредѣли по единъ абсолютенъ начинъ; тя се измѣнява спорѣдъ климата, спорѣдъ мѣстностьта. Въ сѣвернитѣ страни, южната поставка може да е най добрата; въ горѣщитѣ, тая сѫщата поставка би била нетърпима, въ нашия климатъ, една смѣсена поставка, юго-източна и сѣверо-западна, дава достѫпъ на грѣението на слънцето зарань и вечерь. Най важното е, да се запази училището отъ голѣмитѣ студове и отъ чрезмѣрнитѣ топлини. Но при това не трѣбва да се забравя, че такава поставка, на глѣдъ удобна, и даже по начало, може, спорѣдъ мѣстностьта, да е злѣ избрана, або, напримѣръ, тя излага зданието и вратитѣ и прозорцитѣ на владѣющия вѣтъръ въ това мѣсто на единъ вѣтъръ носящъ дъждъ, претваренъ съ влага, испарения или съ други вредителни начала.

Прочее трѣбва, за избора на поставката на едно училище, да се иматъ предъ видъ правилата, които се налагатъ отъ

климата, или особеннитѣ условия изисквани отъ мѣстностьта, отъ височината на мѣстото и проч.

Въ градоветѣ, гдѣто мѣстото се мѣри по скѫпо, зданието често заниимава почти всичкото мѣсто, което е назначено за училище. Нарѣдко предъ училището се намира дворъ, то бива построено надъ улицата, отъ къмъ която страна се занимаватъ повече да му даватъ голѣмъ изглѣдъ, отъ колкото да го поставятъ удобно.

Между това въпроса за поставянието на училищното здание е твърдѣ много важенъ за игиената на дѣцата. Дѣтето е като едно растение, лишено отъ слънчевата свѣтлина, то поблѣднява, увѣхва, изнемощява. Едно добрѣ поставено училище трѣбва да има изложени зидоветѣ си на слънчевитѣ лучи, за да могѫтъ да бѫдѫтъ сухи; слънчевитѣ лучи да грѣятъ право въ прозорцитѣ му, за да можатъ классоветѣ, покрититѣ предвория да бѫдѫтъ освѣтлени, здрави и обдържани съ чистъ въздухъ; слънчевитѣ лучи трѣбва да иматъ достѫпъ и въ открититѣ предвория, така щото дѣцата въ времето на игритѣ си да бѫдѫтъ изложени на свѣтлина и слънце, което дава краска на лицето имъ, и което ги усилва.

Но съ това не се свършва всичко: трѣбва още свѣтлината да има такова направление въ прозорцитѣ, щото да бѫде удобна, когато дѣцата се занимаватъ въ классоветѣ. Особенната игиена за зрѣнието налага относително това такива правила, които ако и да сѫ отъ голѣма важность, до сега сѫ били малко познати и на рѣдко приспособени. Ний ще говоримъ за това, когато бѫде въпросъ за *дневното осветление на класса.*

Влиянието на съсѣднитѣ мѣста врѣхъ училището. — Не е достатъчно само да се даде добро направление на училището, да се запази отъ вѣтроветѣ или дъждоветѣ, да се обезпечи съ достатъчна свѣтлина и слънце, трѣбва още да се смѣта влиянието, което могѫтъ да причинятъ съсѣднитѣ мѣста. Нѣкои отъ тѣхъ биватъ полезни: както съсѣдството на градини, плантации, стига само тѣ да не препятствуватъ на въздуха, нито на свѣтлината, и да не поддържатъ влага; съсѣд-

ството на площади или на публични градини, които способствуватъ за чистотата и подновяването на въздуха. А всѣко друго съсѣдство, което е опасно за здравието, трѣбва да се отбѣгва. Училището трѣбва да се поставя колкото се може по далеко отъ заводи и фабрики, отъ гдѣто излизатъ безпокоителни, неприятни или вредителни испарения, да бѫдѫтъ далечъ отъ мѣстата гдѣто се исхвърлятъ мърсотиитѣ, отъ гробищата[1]), блатата, помийницитѣ и най сѣтнѣ далечъ отъ всѣкакви едни причини, които развалятъ въздуха.

Трѣбва тоже да се отбѣгва училището да не бѫде забиколено съ високи здания, — това се случава често въ голѣмитѣ градове, — училището бива поставено въ дѫното на двора дълбоко обградено и затѫнтено, не приема нито свѣтлина, нито въздуха му се подновява, и непрестанно стои въ една влажна и нездрава атмосфера.

Много шумнитѣ улици, кръстопѫтищата, прѣзъ които минава много свѣтъ, излагатъ на много опасности дѣцата, когато влизатъ и излизатъ отъ училището: съ най голѣмото предпазване не могѫтъ да се отбѣгватъ случкитѣ, било на смазване отъ кола и други.

Освѣнъ това занимаването на дѣцата е мѫчно всрѣдъ тоя шумъ, който ги развлича, не имъ позволява да чуватъ уроцитѣ си, кога ще трѣбва да отговарятъ пакъ ги уморява, защото ги принуждава да викатъ и такова едно шумливо мѣсто съвършенно истощява силитѣ на учителитѣ, които по новата программа сѫ задлъжени да се разбиратъ съ дѣцата презъ всичкото траяние на класса.[2])

Въ нѣкои отношения, когато училището е близо до черквата е добро, но при всичко това то не трѣбва да бѫде съ-

---

[1]) Ний сме виждали много селски училища, па и градски, на които прозорцитѣ сѫ къмъ гробищата. По насъ обикновенно сѫ строили училищата въ черковнитѣ дворове, и въ самитѣ тия дворове се намиратъ гробищата, които на много мѣста, противъ правилата, още не сѫ изнесени вънъ отъ населенитѣ мѣста, повечето по селата.

[2]) Отъ това произлизатъ възпаления въ гъртана, гърлоболие, които често се срѣщатъ у управителитѣ и управителкитѣ на училищата. Въ тоя случай, както и въ много други, приспособяването правилата на училищната игиена, е полезно както за ученицитѣ, така сѫщо и за учителитѣ.

всѣмъ близо, защото много пжти се случава дѣцата отпущатъ да играятъ и тѣхнитѣ викове бъркатъ черковното служение, тогава имъ запрѣтяватъ игритѣ и виковетѣ. А пъкъ тия игри и викове сж една физиологическа необходимость за дѣцата; тѣ сж найдобрия цѣръ противъ дългитѣ сѣдения и неправилнитѣ стоения на дѣцата врьхъ училищнитѣ столове.

Нѣма нужда да се спомѣнува, че не трѣбва да има около училището нѣщо, което е отъ естество да излага дѣцата на неприятни морални впечатления. Кръчмата, напримѣръ, бива често близо до училището, особенно по селата. Това напомня онія времена, дѣто въ нѣкои общини едно сжщо мѣсто е служило за кръчма и за училище.

Училищий планъ. — Слѣдъ избора на удобната поставка, на доброто излагание на училището и удобнитѣ сѣсѣдства, трѣбва още да не се докачватъ преимуществата му по распредѣлението, по плана, който трѣбва да бжде приетъ за разнитѣ части на училището. Относително голѣмината на училището, главната точка която никога не трѣбва да се забравя при опредѣлението на плана, е училището да бжде твърдѣ голѣмо, като се мисли че всѣкога за въ бжджще ще има повече дѣца да го посѣщаватъ. Лошото здравословно състояние на много училища се дължи на тѣснотата и на натрупването на дѣцата въ тѣсни классове, и това неудобство би се премахнало посредствомъ тая проста мѣрка.

Колкото за това, което се отнася до распредѣлението на училищата, за да се улесни въпроса, за да се даде на училищата еднообразие, което има своитѣ преимущества, за да се вджхне на архитектитѣ вкусъ за постройки по малко надмѣнни, по сфтени, и въ сжщото време по съобразни съ нгиената, администрацията е съставила «образци планове, на които архитекторитѣ и предприемачитѣ трѣбва да глѣдатъ». Но тия образци не сж приспособени за всѣка една мѣстность, защото инакъ работата би била много лесна, като се оставятъ на страна въпроситѣ за направлението, поставката на училището, и като се турятъ предворията къмъ сѣверъ, вмѣсто да се оставятъ да

се ползуватъ отъ слънцето като ги изложатъ на югъ, и въ сѫщото време зданието на классоветѣ да може да се запази отъ голѣмитѣ горѣщини; обикновенно училището поставятъ надъ пѫтя, отъ дѣто шума безпокои и бърка ученицитѣ, или пакъ го поставятъ на такова едно мѣсто, на което пѫтищата за съобщение не сѫ направени и проходими презъ всичкитѣ времена на годината, избиратъ едно нездраво и влажно положение; образеца, напримѣръ, има една извѣстна голѣмина, а пакъ мѣстото което иматъ е малко и трѣбвало би единъ дълговатъ а не четвьртитъ планъ, и т. н. За това се изисква самия архитектъ да умѣе да се съобразява по изискванията на игпената, въ дадената мѣстность. Истина е че постройкитѣ се ограничаватъ по расположението и пространството на мѣстото, врьхъ което ще се извърши плана. И измѣненията не може да се отклонятъ съвсѣмъ отъ предписанията на правилницитѣ, — относително голѣмината на класната стая, опредѣлаването числото на ученицитѣ, които ще трѣбва да се вмѣстятъ, височината на классоветѣ и проч. По нататъкъ като ще говоримъ отдѣлно за всичкитѣ части на едно училище, ний ще опишемъ подробноститѣ на плана.[1])

[1]) Автора за примѣръ посочва на училищата на Съединенитѣ Щати, на Швейцария, на Австрия, на Германия.

Съединенитѣ Щати се грижатъ най много и най щедро за училищата си: «Училищното здание бива малко или много скромно, споредъ развитието на страната; но вредъ се забѣлѣзва важността, която даватъ за усъвършенствуванието му.

Въ юго-западната часть, между населението, което едвамъ захваща да се преостановява врьхъ земята, която печели отъ образованието, училищата биватъ дървени колибки. Въ источнитѣ страни то с едноетажна кжща, поставена въ едно здраво мѣсто, обкичено съ зеленини, лози и повитаци. Въ градищата, Филаделфия, Бостонъ или Ню-Йоркъ училищата сѫ великолѣпни три или четри етажни здания, дѣто сѫществува едно удивително распредѣление.

«За да можемъ да разберемъ распредѣлението на едно отъ тия здания, нека надникнемъ въ едно отъ новитѣ училища въ Ню-Йоркъ. Въ долний подземенъ катъ (rez de chaussez) се намира една твърдѣ широка стая, отредена за играение на дѣцата, и тамъ живѣе портиерина. На първий етажъ, шесть малки стаи съ 5 метра широчина и 7 дължина, иматъ вратата си въ единъ централенъ салонъ отъ 14 метра широчина и 20 дължина, дѣто презъ нѣкои часове, всичкитѣ ученици се събиратъ на общи упражнения; на вторий етажъ, тоже шесть классове; на третий единъ приемний салонъ съ шесть классове, както въ вторий етажъ. Всичкото училище се отоплява чрезъ пара въ низкий натискъ и се провѣтрява чрезъ най усъвършенствуванитѣ способи. Водата се раздава по всичкитѣ етажи. Классоветѣ и приемнитѣ салона иматъ пълна библиотека, харти, глобуси, и малки колекции отъ естественна история и пр. Всѣко едно училище трѣбва да има своя библиотека, на която книгитѣ ученицитѣ могжтъ да четжтъ

Опасноститѣ на кафето.

Единъ американскій журналистъ пише слѣдующето за кафето:

«...Далечъ отъ насъ мисъльта за да водимъ борба противъ употрѣблението на кафето. Нещѫ да говоря за неговитѣ мними хранителни свойства, нито за неговитѣ физически дѣйствия, нито пакъ за услугитѣ, които то може и трѣбва да прииася като противоотрова на нѣкои извѣстни и даже неизвѣстни отрови.

«Азъ се отправямъ исключително къмъ тия, които страдатъ отъ болѣсти на сърдцето, на които дишението е стѣснено, пулса нередовенъ; на тия, които особенно сѫ нервозни, крайно чувствителни, които страдатъ отъ невралгии, особенно въ главата, или нѣкакъ си сѫ нарушили неизмѣняемитѣ закони на живота. На тия, които иматъ всѣкоги лице посърнало желто, очитѣ обкрѫжени съ черенъ крѫгъ; на тѣхъ азъ давамъ нѣколко съвѣти, диктовани отъ опита и практиката.

«Спрете ще имъ кажа, за нѣколко време кафето, и постарайте се, до колкото е възможно, да се изхвърли отъ тѣлото ви кафейната, като си растривате тѣлото често съ намокренъ сунгеръ, и вий сами ще се увѣрите, че кафето е било главната причина на вашитѣ болки. И наистина, врьхъ хора на гледъ най силни, които иматъ малко или много нервозенъ темпераментъ, врьхъ тѣхъ най повече кафето влияе, и такивато хора, ако сѫ мѫдри, и ако искатъ да отбѣгнатъ опасноститѣ, които сѫ слѣдствие на кафето, трѣбва да напустнатъ съвсѣмъ това питие, строго запрѣщавано отъ едни а много прѣхвалено отъ други»...

когато сѫ вънъ отъ класса. Библиотекитѣ на Съединенитѣ Щати сѫ притежавали единъ милионъ и половина томове, така щото за 11,750 училища се пада на всѣко по 1,300 томове, „неможе човѣкъ да си представя жертвитѣ, които правятъ въ Америка, въ Ню-Йоркъ напримѣръ отъ десетъ години насамъ всичкитѣ вѣтхи училища сѫ преправени и уголѣмени, и двадесетъ и петъ нови училища сѫ построени, отъ който всѣко *едно може да побере* отъ 1,500 до 2,000 ученици.»

(E. de Laveleye, народното образование).

Нашия събратъ американецъ, вѣрвамъ да е доста умѣренъ въ оцѣненията си, диктовани отъ едно мѫдро познание на медицинскитѣ и игиенически закони.

(Journal d'Hygiène 17 mars 1887. J. de P. S.) П.

1887 г. ШЕСТОЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ. **1887 г.**

ПОДПИСКА НА 1887 ГОДЪ

НА ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛЪ

„МЕЖДУНАРОДНАЯ КЛИНИКА"

ПРОДОЛЖАЕТСЯ.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

На годъ съ доставкою и пересылкою . . **6** руб.
„ безъ доставки . . . . . **5** „
На полгода подписка **не принимается.**
Въ розничной продажѣ цѣна отдѣльно каждому номеру **1 рубль.**

Цѣна за частныя объявленія:

За цѣлую страницу . . . 5 руб.
„ ½ страницы . . . . . 3 „
„ ¼ страницы . . . . . 1 „ 50 коп.

Подписка принимается: въ главной конторѣ редакціи: С.-Петербургъ, Калашниковскій просп. д. № 8.

Въ конторѣ редакціи имѣется незначительное число полныхъ экземпляровъ «Международной Клиники» прежнихъ лѣтъ, по цѣнамъ: томъ 1-й (1882 г.) — 4 р.; томъ 2-й (1883 г.) — 4 р.; томъ 3-й (1884 г.) — 4 р. и томъ 4-й (1885 г.) — 6 р. Цѣна за всѣ 4 тома вмѣстѣ 15 руб. — Въ приложеніи къ этому послѣднему тому: Estradère Массажъ. Цѣны съ пересылкою.

Печатница Л. Нитче. — Варна.